

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**«М.Х.ДУЛАТИ АТЫНДАҒЫ ТАРАЗ Өңірлік университеті» ке ақ
НАО «ТАРАЗСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ М.Х.ДУЛАТИ»
TARAZ REGIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER M.KH.DULATY**

**«ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ОҚЫТУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ: ЖАҢАША КӨЗҚАРАС ПЕН ПАРАДИГМАЛАР»
АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ**

22 ақпан, 2024 ж.

**МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ «ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ
СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: НОВЫЙ ВЗГЛЯД И ПАРАДИГМЫ»**

22 февраль, 2024 г.

**MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE «PROBLEMS OF LEARNING IN THE
MODERN EDUCATION SYSTEM: A NEW PERSPECTIVE AND
PARADIGMS»**

22 February, 2024

I - ТОМ

Тараз, 2024

УДК 37.0
ББК 74.00
Қ 3-21

«Заманауи білім беру жүйесіндегі оқыту мәселелері: жаңаша көзқарас пен парадигмалар» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы. – Тараз, 22 ақпан, 2024. – 1 том. – 386 б.

«Проблемы преподавания в современной системе образования: новый подход и парадигмы» – сборник материалов Международной научно-практической конференции. – Тараз, 22 февраля 2024. – 1 том. – с. 386.

ISBN 978-601-7042-24-0

Бұл жинаққа 2024 жылдың 22 ақпан күні М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінде өткен **«Заманауи білім беру жүйесіндегі оқыту мәселелері: жаңаша көзқарас пен парадигмалар»** атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жұмысында тыңдалып жан-жақты талқыланған ғылыми мақалалар мен баяндамалардың материалдары енгізілді. Ұсынылған материалдар конференцияның мақсатына сәйкес қазіргі оқу үрдісінде кеңінен қолданылып жүрген білім беру парадигмаларының функцияларын жаңаша көзқараста саралап, олардың отандық және жаһандық деңгейдегі білім мен ғылым саласына тигізетін ықпалын айқындауға арналған.

Конференция жинағына алыс-жақын шетелдік және Қазақстан Республикасы ғалымдары мен ғылыми қызметкерлерінің, еліміздің жоғары оқу орындарының ғалымдарының, докторанттары мен магистранттарының және студенттерінің ғылыми жұмыстары енгізілді. Сондай ақ, еліміздің бірқатар колледждері мен орта мектептерінің, мектеп-гимназияларының оқытушылары мен мұғалімдерінің ғылыми-әдістемелік еңбектері жарияланды.

Редакция алқасы:

Редакционная коллегия:

Байжұманов М.Қ. – ф.-м.ғ.к., доктор PhD – төраға; Мүшелері: Есимова Ш.А. – э.ғ.д. профессор, Орынбаев С.А. – доктор PhD, Сәлемов С.Ж. – МЖЖБА магистрі, Тұрлыбек А.Е. – доктор PhD, Алимбаева С.Қ. – э.ғ.к., доцент, Исабекова Г.Б. – доктор PhD, Абдықадырова Т.Р. – п.ғ.д. профессор, Абдимомынов Е.Б. – фил.ғ.м., Ахаева М.С. – гум.ғыл.магистрі.

ISBN 978-601-7042-24-0

ПЕДАГОГ ПЕН БІЛІМГЕР ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ ЭТИКАЛЫҚ БІЛІКТІЛІК НЕМЕСЕ ОҚЫТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ

Жақсылықбаева Р.С.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң қауымдастырылған профессоры, фил.ғ.к., Қазақстан, Алматы қ.

Оқыту әдісі дегеніміз – (гректің «metodos» - ақиқатқа жету жолы, тәсілі деген мағына береді) білімгер мен оқытушының дәрістегі жұмыс тәсілін білдіреді. Оқыту әдістері оқу-тәрбие барысында үйретуші, дамытушы, тәрбиелеуші, ынталандырушы қызметін атқарады.

Оқыту әдісінің көптеген анықтамасы бар, бірақ ол оқытушының білімгермен оқу мақсатына жету үшін өзара әрекеттесу тәсілі ретінде анықталады. 1950 жылдан бері оқыту әдісін жіктеу, топтастыру әрекетіне көңіл бөліне бастады. Бұл бағытта грузин педагогы Д.О.Лордкипанидзе оқыту әдісін үшке бөлді: сөздік әдістер, кітаппен жұмыс істеу әдісі, оқыту-практикалық сабақтар. Ал, 1960 жылы орыс ғалымдары Е.Я.Голант, С.Г.Шаповаленко, Н.М. Верзилин оқыту әдісін білім көзі негізіне ала отырып, жаңа жіктеуді ұсынды:

1. Сөздік әдістер тобы: әңгімелеу, әңгіме, түсінісу, лекция, кітаппен жұмыс;
2. Көрнекілік әдістер тобы: демонстрация, иллюстрация, бақылау;
3. Практикалық әдістер тобы: лабораториялық, практикалық, графикалық жұмыстар, әр түрлі жаттығулар [1].

Оқытудың белсенді әдісінің пайда болуы мен дамуы оқытудың алдына жаңа міндеттер қоюға ықпал етеді. Студенттерге білім берумен ғана шектелмей, олардың бойына шығармашылық ойлаудың, дербес ақыл-ой еңбегімен айналысу шеберлігі мен дағдыларының қалыптасуы мен дамуына ықпал жасайды. Бұл тапсырмаларды жүзеге асырудың тиімділігі оқытудың сапасына, студенттердің жоғары кәсіби дайындығына байланысты болады.

Демек, студенттердің өз бетінше білім алуына оны іс жүзінде пайдалануына, ізденіске, талабын ұштауға және білім деңгейін жетілдіріп, жаңғыртуға ықпал жасау. Яғни, студенттердің шығармашылық қабілетін, өз бетінше әрекеттенуін, тапқырлығын дамыту аса қажет. Қазіргі заманның мамандары дүние танымы кең, жан-жақты жетілген, өмірлік белсенді ұстанымы бар азамат болуы тиіс. Студенттердің шығармашылық қабілеті мен белсенді ой еңбегін дамытуды ұйымдастыру, оқу үрдісінде жаңа құралдар мен әдістемелерді енгізуді қажет етеді.

Оқыту қарқынын күшейту – білім беру мерзімінің ұзақтығын сол қалпында қалдыра отырып, студенттерге барған сайын ауқымды ақпарат беру мүмкіндік іздестіру. Бұл мәселені шешу тұлғаның шығармашылық қабілет ұлғайтатын оқу-танымдық іс-әрекетте барынша жетілдірілген, ғылыми негізделген әдістерді басшылыққа алуды талап етеді.

Оқытудың мазмұнын қарастыратын басты мәселелерге мыналар жатады: теорияларда берілген оқу материалының мазмұны студент психологиясына әсері, оқытудағы әдіс-тәсілдердің оқу материалына сай ерекше болуы, оқытудың тиімділігі, білім беру арқылы студенттің тұлғалық және дара ерекшеліктерін дамыту т.с.с.

1. Жалпы оқу пәні бойынша сабақты жоспарлау және ұйымдастыру.
2. Оқытудың міндеттерін құра білу.
- 3.Түсіндіру, меңгеру және бақылау міндеттерін реттеу.
4. Дәрісті ұйымдастырудың және оқытудың белсенді әдістерін меңгеру.

Ең алдымен, әрбір дәріс мәтінінің мазмұны мен сапасына көңіл аударуымыз шарт. Ол үшін дәріс мәтінін үш шартта дайындауымызға болады, мәселен:

- **негізгі** (терминдер, олардың анықтамалары, негізгі деректер, құбылыстар, оқиғалар; заңдар, теориялар, т.б.);

- **қосымша** (құжаттар, хрестоматиялық және анықтамалық материалдар, өмірнама деректері, статистика мәліметтері, т.с.с.);

- **түсініктеме** (ескертүүлەر, сөздіктер, т.б.)

Айталық, алғашқы дәрісте этика терминінің мәні мен мазмұнын, ойшыл ғалымдардың этика тарихы жөніндегі теориялық пікірлерін саралап өтеміз. Этиканының зерттеу нысанасы мораль, мінез-құлық, әдептілік нормалары екенін жан-жақты зерттеген Әл-Фараби ілімін нақты мысалдар арқылы ұғындырамыз.

Одан кейінгі дәрістерімізде дәстүрлі ұлттық құндылықтардың дамуы мен қалыптасуына негіз болатын салдарларды, этикет ұғымына анықтама, ұлттық тәрбиеге негізделген хадистердің мәні мен мазмұнын, эстетикалық талғам мен танымды жан-жақты аша отырып, тұжырымды ойларымызды нақты фактілер арқылы дәйектейміз. **Осы тұста түсіндіру, меңгеру және бақылау міндеттерін алдыңғы орынға қоямыз.**

Оқу мен оқыту – біртұтас үрдіс қандай жағдайда болсын оқыту оқытушы мен студенттің ой бірлігі негізінде жүзеге асырылады. Қазіргі студенттердің шығармашылық ойлауын жетілдіру, іс-әрекет

қажеттілігі мен шеберлігін тәрбиелеуге дербес ықпалдылық танытуға мүмкіндік туғызатын құралдар мен әдістер баршылық.

Дәріс сапасын арттыру – барлық оқытушыларды толғандыратын маңызды мәселе. Бұл ретте білім деңгейінің төмендеу себептерінің бірі – күнделікті сабақты өткізудің стандарты, көптеген оқытушылардың сабақ үрдісін түгелдей дерлік жаулап алған дәстүрлі сабақтарды айтуға болады. Күн сайын жаңа сабақты түсіндіру, үй тапсырмасын сұрау және қорытындылау сияқты жаттанды кезеңдерден тұратын классикалық немесе дәстүрлі сабақ студенттерді жалықтырады, білімге ынтасын төмендетері сөзсіз. Сондықтан, әр оқытушы өз жұмысында сабақты жандандырудың әдіс- тәсілдерін іздестіруді, бұған студенттерді тарта білуді, олардың белсенді шығармашылық жұмыстарын ұйымдастыра білуі міндет. Бірақ, бұдан жаңа әдіс-тәсілдер дәстүрлі сабақтарды толық алмастыруы керек деген ой тұмауы керек. Олар дәстүрлі сабақтарды толықтырып, жандандыра түсуі, студенттің білімге қызығушылығын арттыруы тиіс, сонда ғана оқу үрдісі жетілдіріле түседі.

Оқытудағы әңгімелесу әдісін біз «Публицистің шығармашылық шеберханасы» пәні аясында (3-курс) қолданамыз. Өйткені, бұл пәнде материал айқын, тек қана фактіге сүйенеміз. Әңгіме 10-15 минуттан аспауы тиіс. Мұнда сұрақ-жауап түрі де кездеседі. Оқытушының алдын-ала дайындап келген сұрақтарына әңгімелесу арқылы білімгердің ойлау белсенділігін, оқу материалын қаншалықты түсінгендігін айқындап алуға болады. Әңгімелесуге индукциялық, дедукциялық әдісті де пайдалануға болады.

Оқытудағы түсіндіру әдісі әңгімелеу сияқты монолог ретінде өтеді. Бұл әдісті біз «Медиа этика» пәнінде (4-курс) қолданамыз. Себебі, бұл пәнде оқу материалы көбінесе БАҚ ережелеріне, құқықтық заңдылыққа негізделгендіктен, кейбір ережелердің, ұғымдардың, заңдардың мәнін баяндау арқылы ұғындырамыз. Шәкірттердің белсенділігіне, ынтасына басты назар аударамыз. Түсінбеген сұрақтарға жауап беріліп, дәрістің мазмұнын ашуға тырысамыз.

Қай пәнде де лекция оқылады. Лекция білімгерді жалықтырмас үшін оқытушыдан үлкен ізденіс пен терең логиканы қажет етеді. Ғылыми жаңалығы, айтар ойының тұжырымы нақты әрі түсінікті болуы шарт. Лекцияда білімгер оқытушыға сұрақ қоя отырып, тұщымды жауап ала білуі тиіс. Шәкірттердің түсінген немесе түсінбегеніне зер сала білуі қажет.

Білімді оқу-шығармашылық ұйымдастыру арқылы оқыту әдісіне өз бетінше ізденіс, шығармашылық, сын, пікір білдіру жатады. Өз бетінше оқып, іздену үшін шәкіртке ұстаздың көмегі қажет. Мәселен, «Қазақ журналистикасының тарихы» (1-курс) пәнінде әр шәкірттің білімге деген қызығушылығын бақылап, тақырып бойынша кеңес береміз. Оқылған дәріс аясында қажетті әдебиеттерді, ақпарат құралдарын, білім көздерін тауып оқуға, білімін сараптауға бағыт-бағдар береміз. Әр білімгерге нұсқау бере отырып, білімінің даму бағытын қадағалаймыз.

Тағы бір оқыту әдісіне білімді түсініп игеру және оны қолдану жатады. Олар: лабораториялық ізденіс арқылы игеру, конспект жасау, сұрақ-жауап арқылы кері жауап алу, емтихан, тест, бақылау жұмысы, білімгердің өзіндік жұмысы жатады.

Бүгінде оқытушыларға қойылатын басты талап – оқытушының бәсекеге қабілеттілігі, білім беру жүйесінің сапалылығы, оқытушының кәсіби шеберлігі. Педагогикалық әрекеттің шыңына апаратын баспалдақ – кәсібилік. Біліктілікті арттыру – өз қызметін нәтижелі атқару үшін және кәсібилік пен құзырлылық деңгейін көтеру мақсатында арнайы білімділік бағдарламалар арқылы оқыту, кәсіби дамыту, іс-шараларға қатысу, өз білімін көтеру.

Студенттердің үлгерімін бағалау олардың білім, іскерлік, дағдыларын тиімді игерудің критерилеріне сай жүргізіледі.

Дәріске қойылатын талаптарды атап өтсек:

1. Әрбір дәрісте білім беру, даму және тәрбиелеу мақсаттарының бірлігі сақталуы керек.
2. Студенттердің теориялық білімдерін тәжірибемен байланыстыра білуге ынталандыру, теориялық қорытындыларды өз бетінше тұжырымдау дағдысын қалыптастыру қажет.

3. Дәрістің барлық кезеңінде студенттердің танымдық қызметін жандандыру мақсатында оқытудың әр алуан әдіс-тәсілдерін пайдалану. Мәселен, студенттер сергек болуы үшін дәріс эмоционалды болуы керек, бұл – олардың белсенділігін арттыру тәсілдің бірі.

4. Әрбір дәрісте студенттердің білімін үздіксіз есепке алу жүргізілуі керек. Оқыту процесі кез-келген дәрісте тұрақты кері байланыс болған жағдайда тиімді болады. Дәрістің әрбір кезеңінде оқытушы студенттің оқу материалын игеру деңгейін біліп отыруы керек, өйткені, осы деңгейдің үнемі өсіп отыруына жағдай туғызуы керек. Сондықтан, студенттердің білімін бақылаудың әр алуан түрлерін пайдалану керек. Осы мақсатта әр түрлі компьютерлік бағдарламаларды, жазбаша тапсырмаларды, сауалнамаларды, психологиялық тренингтерді, түрлі ойын түрлерін пайдалануға болады. Бұл әдіс білімді тексерудің нәтижесін бірден алуға мүмкіндік береді. Бұл тұста ең бастысы, әр оқытушыда студенттің дәрістегі танымдық қызметінің нәтижесін бағалау үшін байқағыштық қасиеті жақсы дамуы керек.

Осы ретте оқытудың тиімділігін арттырудың басты құралы оқытудың белсенді әдістерін былайша жіктеуімізге болады:

1. Проблемалық оқытудың түрлерін пайдалану.
2. Студенттерді оқу материалын терең меңгеру процесінде белсенді ойлау мен тәжірибелік іс-әрекетке жұмылдыру.
3. Студенттің шығармашылық деңгейінің дамуын қамтамасыз ету.
4. Студенттердің оқуға деген талпынысын, жалпы және дербес тапсырмаларды орындауға құлшынысын арттыру.
5. Осы заманға сай оқытудың техникалық құралдарын қолдану.
6. Оқытудың белсенді түрлеріне сай ойын әдістерін қолдану, мәселен, іскерлік ойындар, студенттердің баяндамалары мен ақпараттық хабарлары, психологиялық тренингтер, дөңгелек столдар, пікірталас және т.б.

Белсенді оқыту – қазіргі педагогикалық ізденістердің негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Бүгінде оқытуды ұйымдастыру жаңа бағытта болуы керек: дайын білімді жаттаудан жеке басты қалыптастыруға, шығармашылықпен оқуды дағдыландыруға көшу керек. Сондықтан, жаңа оқыту әдістері бойынша оқытушы оқытпайды, тек жетелейді, ал студент өзінің іс-әрекеттік процесінде өзі оқиды. Егер студенттің танымдық іс-әрекеті жоғары белсенді болса, меңгерудің тиімділігі де жоғары болады.

Бұл жағдайда оқытушының рөлі студенттің оқу іс-әрекетінің ұйымдастырушысы ретінде болады. Мұндай ұйымдастырудың себебінен студент ақпаратты ықпалсыз қабылдаушы емес, керісінше ақпаратты белсенді «табушы» және өндіруші ретінде болады. Мұндай оқу іс-әрекетін қамтамасыз ететін оқытушының әдістерін оқытудың белсенді әдістері деп атаймыз.

Қорыта келгенде, студент ақпаратты, іс-әрекет тәсілдерімен бағалау өлшемдерін қамтитын қоғамдық және жеке адам игерген ұжымдық тәжірибенің фрагменті жөнінде оқытушының беретін білімімен шектеліп қана қоймай, оны ары қарай өз бетінше жеке практикасында белсенді, нысаналы танымдық іс - әрекеті нәтижесінде игеруі тиіс. Осыдан келіп, студенттердің танымдық ізденімпаздығын дамытуды арнайы ұйымдастыру, дәрістің эмоциялық – интеллектуалдық қуатын арттыру, оқу процесін ойдағыдай ұйымдастырудың негізгі шарты болып табылады.

Сабақтың эмоциялы әсерлі, интеллектуалды қуатты болуы – сабақты тиісті мәнде ұйымдастырып, түрлендіре білуге байланысты. Ол үшін сабақты айнала өмірімен байланыстырып, белсенді әсерлігін арттыру, эмоциялық сезім туғызарлықтай, күш-қуатын арттыру керек.

Оны мынадай жолдармен жүзеге асыруға болады: Біріншіден, оқытын материалды қызықты-тартымды етіп хабарлау, қызықты мысалдар келтіру, мысалы, кейбір тәжірибелі мұғалімнің тарих сабағын түсіндіргенде келтірген

Екіншіден, сабақты ғылыми-жаңалық ашушы ғылымдардың өміріне байланысты қызықты-тартымды материалдар беру, олардың жаңалық ашудағы шығармашылық қасиеттері оның ақыл-ой парасаттылығына сай келетіндігін мысалдармен әсерлеп айту.

Үшіншіден, дәрісте студенттердің шығармашылық ісіне түрткі боларлықтай материал беріп, проблемалар туғызып, ынталарын соған аудара білу қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Педагогика тарихы (білім беру және педагогикалық ойлар тарихы). Редакциясын басқарған Беркімбаева Ш.М. Оқулық. – Алматы: 2013. - 384 б.

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ МАТЕРИАЛЫН ҚҰРЫЛЫМДАУ ҚАБІЛЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Юсуп Пархат Қорабайұлы

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің аға оқытушысы, п.ғ.м., Қазақстан, Алматы қ.

Оқу материалын тиімді құрылымдай алу қабілеті студенттер үшін аса маңызды дағды болып саналады. Өйткені ол берілетін білімдік ақпаратты сапалы тұжырымдауға және түсінуге мүмкіндік береді. Оқытушылар өз студенттерінің бойында осы қабілетті қалыптастыру үшін бірқатар стратегияны қолданады. Ал оқытушы үшін студенттердің білімді игеру траекториясын, яғни білім алушының бастапқы білім деңгейі мен қол жеткізгісі келетін, нәтижеге бағытталған, түпкі білім аралығын анықтаудың маңызы зор. Қазіргі зерттеулер мұны толық дәлелдеп берді десек те болады. Яғни, «...Студенттер оқытушы белгілеп берген оқу траекториясы бойынша өз білімдерін контекстік факторлармен байланыстыру арқылы білім алу туралы шешім шығара алады...» [1, 38 б.]. Білім алу траекториясын толық танып-түсінген, игерген бітіруші түлек өзінің ЖОО қабырғасында алған білімін болашақта кәсіби қызметінде нәтижелі қолдана алады.

Педагогикалық іс-әрекет бұл – ортақ шығармашылық іс-әрекет. Әр оқытушы өз сабағының дидактикалық талаптарға сай сапалы әрі нәтижелі өтуі үшін жоспарлау мен өзінің аудиториясына сай